

Utbildningsutskottets betänkande

1978/79:9

med anledning av motion om vävläroarutbildning

Motionen

1977/78: 1559 av Ingegärd Oskarsson m. fl. (c, m, fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur vävläroarutbildningen i framtiden skall organiseras samt att därvid i motionen framförda synpunkter beaktas.

Är 1961 inrättades vid seminarierna för huslig utbildning en textilläroarlinje. Linjen omfattade två grenar, en allmän och en vävriktad. Den vävriktade grenen inrättades enbart vid seminariet i Stockholm. När detta seminarium år 1975 avvecklades försvann också möjligheten att utbilda läroare i textilkunskap som avser vävning (vävläroare). I motionen redovisas dels vävläroarkärens nuvarande åldersstruktur, dels för vilka utbildningar det behövs vävläroare. Enligt motionärens mening är det nu nödvändigt att finna organisatoriska former för en vävläroarutbildning som tillgodoser högt ställda krav. Med utgångspunkt i ett förslag från skolöverstyrelsen om försöksverksamhet med utbildning av läroare i textilslöjd och annat ämne föreslås i motionen olika åtgärder för att anordna sådan utbildning. Motionärens yrkar bl. a. att inträdeskraven till den planerade utbildningen skall vara desamma som till textilläroarlinje, dvs. terminskurser i sömna och vävning, och att ämnesutbildningen för de båda skolämnen textilslöjd och textilkunskap skall betraktas som s. k. tvåämnesutbildning och omfatta sammanlagt 120 poäng. Vidare framförs önskemål beträffande ettämnesläroare i vävning samt utökning av utbildningens vävmoment. Slutligen anses utbildningsbehoven böra undersökas.

Vissa högskoleutbildningar på det textila området

1. Textilläroarlinjen

Textilläroarlinjen omfattar 120 poäng, varav ämnesutbildning 80 poäng och praktisk-pedagogisk utbildning 40 poäng. Ämnesutbildningen är organiserad i 4 block och omfattar:

Textil konsumentkunskap: kemi, fysik, textilkunskap, miljö- och konsumentkunskap, textilvård.

Textil teknik — sömna: maskinsömna, klädsömna, mönsterkunskap.

Textil teknik — vävning: vävteori, vävning.

Textil teknik — konstkunskap: fackteckning, kulturhistoria med textil inriktning, konstsömna, knyppling, material — garntekniker.

För tillträde till utbildningen fordras bl. a. genomgång av ett av följande tre förutbildningsalternativ:

Alternativ 1

slutförd specialkurs, textilkunskap, sömnad om en termin (knyppling ingår) samt slutförd specialkurs, textilkunskap, vävning om en termin (konstsömnad ingår).

Alternativ 2

slutförd tvåårig konsumtionslinje, gren för konsumtion med textil inriktning (konstsömnad ingår) samt slutförd specialkurs, textilkunskap, sömnad om en termin (knyppling ingår).

Alternativ 3

slutförd tvåårig beklädnadsteknisk linje valfri gren samt slutförd specialkurs, textilkunskap, vävning om en termin (konstsömnad ingår) samt slutförd kurs i knyppling om minst 60 timmar.

2. Försöksverksamhet med utbildning av lärare i textilslöjd och engelska eller matematik enligt regeringens beslut den 18 maj 1978

Utbildning av lärare i textilslöjd och engelska eller matematik anordnas med början budgetåret 1978/79. Utbildningen, som omfattar ämnes-teoretisk utbildning om sammanlagt 120 poäng och praktisk-pedagogisk utbildning om 40 poäng, bedrivs som en variant av textillärlinjen vid universitetet i Göteborg i enlighet med utbildningsplan som fastställs av universitets- och högskolcämbetet.

Utbildningen ger behörighet till tjänst som lärare i följande ämneskombinationer:

Grundskolan

Textilslöjd och engelska

Textilslöjd och matematik

Gymnasieskolan

Textilkunskap som avser sömnad samt engelska

Textilkunskap som avser vävning samt engelska

Textilkunskap som avser sömnad samt matematik

Textilkunskap som avser vävning samt matematik

Den ämnesteoretiska utbildningen omfattar såvitt gäller kombination med ämnet *textilslöjd* lägst 60 poäng i textilslöjd, såvitt gäller kombinationen med ämnet *textilkunskap som avser sömnad* 60 poäng i textilslöjd samt påbyggnadskurs i textilslöjd avseende sömnad om 20 poäng samt såvitt gäller kombination med ämnet *textilkunskap som avser vävning* 60 poäng i textilslöjd samt påbyggnadskurs i textilslöjd avseende vävning om 20 poäng.

Den ämnesteoretiska utbildningen skall dessutom omfatta 40 eller 60 poäng i engelska eller matematik.

Behörig att antas som studerande vid försöksutbildningen är den som uppfyller villkoren för allmän behörighet. För studier i slöjd skall följande villkor för särskild behörighet gälla, nämligen antingen slöjd (som

tillvalsämne) och teckning (som obligatoriskt tillvalsämne) på tvåårig social linje i gymnasieskolan (motsv.) eller godkänt antagningsprov. För studier i engelska eller matematik gäller de särskilda förkunskapskrav som uppställts för ämnet på resp. ämnesläroplanlinje.

3. Enstaka kurs

Påbyggnadskurs i textilkunskap (avseende exempelvis vävning) kan anordnas som enstaka kurs för studerande som inte deltar i försöksutbildningen men som har godtagbara förkunskaper, t. ex. lärare som genomgått textilläroplanlinje (jfr UbU 1976/77: 29 s. 9).

Remissyttranden m. m.

Yttranden över motionen har inhämtats från universitets- och högskoleämbetet, skolöverstyrelsen, statens industriverk, Tjänstemännens centralorganisation, Föreningen Sveriges vävlärare, Akademiker inom biologisk produktion och konsumtion samt miljöplanering och Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund. Vidare har yttranden i ärendet inkommit från Nordiska museet och 1977 års hemslöjdsutredning.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) hänvisar beträffande olika studiekursers behörighetsvärde till regeringens beslut den 18 maj 1978 om försöksverksamhet med utbildning av lärare i trä- och metallslöjd eller textilslöjd och annat ämne, av vilket framgår vilken behörighet de olika studiekurserna i försöksutbildningen avses ge. Beträffande de i motionen ifrågasatta förkunskapskraven (terminskurs i sömnad och terminskurs i vävning) för tillträde till försöksverksamheten med tvåämnesutbildning anför UHÄ följande.

Ettämnesutbildning bygger på grundskola, medan tvåämnesutbildningen som inträdeskrav har allmän behörighet för tillträde till högskola.

Föredragande statsråd anser i prop. 1976/77: 76 s. 122 i likhet med SÖ att slöjd och teckning på sociala linjen i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper bör kunna ge tillräcklig grund för slöjdstudierna i försöksutbildningen. UHÄ har i nuläget ingen anledning att göra några ändringar ifråga om kraven för behörighet.

Utvärderingen av utbildningen kan eventuellt visa att det föreligger stora svårigheter att genomföra undervisningen på grund av de studerandes otillräckliga förkunskaper. Under sådana omständigheter räknar UHÄ med att få beakta motionens förslag.

Beträffande motionärernas förslag att genomgången yrkeskurs i vävning skall berättiga till tillträde till påbyggnadsutbildning påpekar UHÄ att, om enskild studerande önskar genomgå påbyggnadskursen avseende vävning som enstaka kurs, torde högskolan kunna godta ettårig yrkes-

Statens industriverk (SIND), som handlägger ärenden om bidrag till hemslöjdsverksamheten och andra viktiga hemslöjdsfrågor, konstaterar följande.

All lärarutbildning inom det s. k. husliga området, dit även vävning räknades, förstatligades 1961 och vävläraryrket fick då den utformning och omfattning som redovisas i motionen. Många vävlärare, som under åren före förstatligandet utexaminerades vid enskilda skolor, fick till uppgift att som hemslöjdschefer leda olika hemslöjdsföreningar i landet. Andra blev lärare i den kursverksamhet, som under flera årtionden bedrevs vid ett antal hemslöjdsföreningar. I vissa fall förenades denna läraruppgift med konsulentverksamhet. Flertalet under 1900-talet verksamma hemslöjdskonsulenter har, innan en särskild utbildning för hemslöjdskonsulenter tillkom år 1964, varit vävlärare. Ansvar för den textila hemslöjdsproduktion, som de flesta hemslöjdsföreningar från början hade som sin väsentligaste uppgift, har huvudsakligen åvilat vävlärare.

Den begränsning av antalet vävlärare, som förstatligandet av utbildningen medförde, och som delvis måste ses mot den stora examinationen under åren mellan 1930 och 1950, har redan gjort sig märkbar i det kvalitativa utbudet på vävområdet. Tillgången på examinerade lärare blev snabbt för knapp och otillräckligt utbildade krafter har under senare år fått anlitas i inte ringa omfattning. Det föreligger idag, när vävläraryrket helt upphört, en fara för att de kunskaper som ännu verksamma vävlärare sitter inne med, inte skall kunna utnyttjas i en kontinuerlig utbildning. För den svenska hemslöjden och dess fortlevnad är detta oroande. Svenska handvävda textilier har ansetts ligga på en ovanligt hög kvalitetsnivå och svenska vävkurser har lockat studerande från hela världen.

Industriverket finner förslaget om ett återupptagande av vävläraryrket vara väl grundat. Om inte en nyrekrytering av vävlärare kommer till stånd — med högt ställda krav på kunskaper i vävning — blir följden en både teknisk och konstnärlig försvagning av handvävningen inom såväl undervisning som produktion.

Enligt *Tjänstemännens centralorganisation* (TCO) finns det i dag en dold tillgång på utbildade vävlärare, vilka genom reaktiveringskurser skulle kunna återvinnas till läraryrket om behov av ytterligare lärare visar sig föreligga. På sikt anses dock ett behov att utbilda nya vävlärare uppkomma varför TCO ställer sig positiv till en utredning om hur vävläraryrket i framtiden skall organiseras. *Föreningen Sveriges vävlärare, Akademiker inom biologisk produktion och konsumtion samt miljöplanering* och *Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund* har uppfattningen att efterfrågan på vävlärare i framtiden kommer att öka och att det därför är angeläget att vävläraryrket snarast återupptas.

Nordiska museet understryker att vävlärare sedan länge verkat vid folkhögskolor, slöjdskolor och annan yrkesinriktad praktisk utbildning och fortsätter.

Förutom vid ovannämnda undervisningsformer har vävlärare verkat inom särskolor, specialsolor och terapi samt inom kursverksamhet t. ex. i hemslöjdsföreningarnas och bildningsförbundens regi.

Grundlig vävutbildning hör också till utbildningen av designers, designatörer m. fl. yrken inom teko-industrin och värdet av goda kunskaper i textilt handarbete betonas ofta av framstående utövare inom dessa yrken.

Inom museernas verksamhet är kunskaper i textilt handarbete en förutsättning för studiet och analysen av textilier från alla tidsåldrar. Det är också en förutsättning för en stor del av museernas textila kunskapsförmedling.

Redan under 1800-talets slut verkade svenska vävlärare i utlandet och de svenska vävskolorna fick motta elever från utlandet. Detta förhållande är aktuellt än i dag. Svenska vävlärare arbetar i utvecklade industriländer som USA och även i utvecklingsländerna, där de deltar i utvecklingsprojekt som instruktörer och organisatörer. Varje år kommer grupper och enskilda besökare från i synnerhet Japan, USA och nordeuropeiska länder för att delta i vävkurser och liknande som anordnas i vårt land.

Mycket ofta får vi i vår verksamhet i Nordiska museet bevis på vilken unik ställning Sverige och de övriga nordiska länderna i detta fall intar i världen. Kolleger från museer, forskare och andra utländska besökare betonar värdet av att vi har lyckats vidmakthålla kunskaper i äldre produktionsmetoder och äldre textilkunskap och gjort det till en kulturell tillgång, som de i flera fall medvetet söker sig hit för att ta del av.

Det är framför allt genom hemslöjdsföreningarnas verksamhet och vävlärarna som yrkeskår som detta har möjliggjorts på ett livsdugligt sätt. För att hålla kunskaper levande krävs att kunskapskapitalet utvecklas och förnyas, och för sådant utvecklingsarbete krävs stor erfarenhet och grundliga kunskaper. Det är inte minst resultatet härav som vinner omvärldens intresse.

Det kvalitetskrav som genomsyrat vävlärarytbildningen och hemslöjdsföreningarnas verksamhet är en kulturell tillgång som vårt land i dag har möjlighet att dela med sig av till många länder i hela världen. För att detta skall kunna bestå behövs ett återupptagande av vävlärarytbildningen på tillräckligt hög nivå.

1977 års hemslöjdsutredning har uppfattningen att det är väsentligt att man vid ställningstagandet till en kommande vävlärarytbildning inte enbart ser till de utbildningsområden som ställer formella krav på utbildade vävlärare. Även inom andra områden finns det behov av vävlärare vilkas kunskaper och pedagogiska resurser direkt eller indirekt kan tillföras verksamheten. Inom den s. k. mjuka slöjden har vävningen och vävlärarna spelat en mycket stor roll för hemslöjdens utveckling. Direkt och indirekt har vävlärarytens kunnande och pedagogiska erfarenheter kommit hela hemslöjden till godo. Utredningen finner det sammanfattningsvis angeläget att en lärarytbildning omfattande vävning återigen kan tas upp i sådana former som tillgodoser även högt ställda krav på fördjupning och specialisering inom området.

Utskottet

År 1961 inrättades vid seminarierna för huslig utbildning en textil-lärlinje. Linjen omfattade två grenar, en allmän och en vävriktad. Den vävriktade grenen inrättades enbart vid seminariet i Stockholm. När detta seminarium år 1975 avvecklades försvann också möjligheten att utbilda lärare i textilkunskap som avser vävning, s. k. vävlärare (lärare 143 enligt skolförordningen).

Skolöverstyrelsen (SÖ) har år 1976 i skrivelse till regeringen lagt fram förslag till utbildningsplan för försöksverksamhet med viss tvåämnesutbildning. Försöksverksamheten gäller bl. a. textilslöjd i kombination med annat skolämne (engelska eller matematik). Förslaget i vad det avser textilslöjd omfattar tre grundkurser A 1, B 1 och C 1 om vardera 20 poäng, dvs. en grundutbildning om sammanlagt 60 poäng, samt påbyggnadskurs D 1 om 20 poäng med inriktning på sömnad, påbyggnadskurs D 2 om 20 poäng med inriktning på vävning och påbyggnadskurs D 3 om 20 poäng, som är en allmän fördjupningskurs. Som särskilt behörighetsvillkor för försöksutbildningen i textilslöjd föreslås avslutad kurs i slöjd och teckning på social linje (motsvarande).

Med utgångspunkt i SÖ:s förslag beträffande försöksverksamhet med viss tvåämnesutbildning har i motionen 1977/78: 1559 begärts att vävlärläroverstyrelsen skall återupptas. När det gäller vävlärläroverstyrelsens organisation m. m. lägger motionärerna fram kompletterande förslag, bl. a. beträffande obligatoriska studiekurser på det textila området om sammanlagt 120 poäng för lärare i textilslöjd och textilkunskap, krav på terminskurser i sömnad och vävning för tillträde till utbildningen, behörighetsbestämmelser för tjänst som ettämneslärare i vävning (lärare 143) och utökning av vävmomenten inom den allmänna fördjupningskursen (påbyggnadskurs D 3 om 20 poäng). Vidare anses utbildningsbehoven böra undersökas.

Som framgår av det föregående har yttranden över motionen inhämtats från universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), statens industriverk, Tjänstemännens centralorganisation, Föreningen Sveriges vävlärläroverstyrelsen, Akademiker inom biologisk produktion och konsumtion samt miljöplanering och Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund. Vidare har yttranden i ärendet inkommit från Nordiska museet och 1977 års hemslöjdsutredning.

På grundval av riksdagens beslut våren 1977 (prop. 1976/77: 76, UbU 1976/77: 29, rskr 1976/77: 333) har regeringen den 18 maj 1978 meddelat föreskrifter om försöksverksamhet med viss tvåämnesutbildning, innebärande utbildning av bl. a. lärare i textilslöjd och engelska eller matematik. UHÄ har fastställt särskilt behörighetsvillkor för studier i textilslöjd i enlighet med SÖ:s förslag.

Regeringen har den 15 juni 1978 i skolförordningen meddelat be-

hörighetsbestämmelser beträffande tjänster för vissa *tvåämneslärare*, nämligen för tjänst som lärare 23 i grundskolan (bl. a. i textilslöjd och annat ämne) och för tjänst som lärare 182 i gymnasieskolan (bl. a. i textilkunskap som avser sömnad eller vävning samt annat ämne). Kravet i fråga om den ämne-teoretiska utbildningen är för grundskoletjänst såvitt gäller textilslöjd lägst 60 poäng i ämnet (grundkurserna A 1, B 1 och C 1). Den ämne-teoretiska utbildningen för tjänst i gymnasieskolan skall såvitt gäller textilkunskap som avser sömnad omfatta grundkurser i textilslöjd om 60 poäng samt påbyggnadskurs i textilslöjd avseende sömnad om 20 poäng (D 1) och såvitt gäller textilkunskap som avser vävning grundkurser i textilslöjd om 60 poäng samt påbyggnadskurs i textilslöjd avseende vävning om 20 poäng (D 2). Den ämne-teoretiska utbildningen i engelska eller matematik m. m. skall dessutom omfatta 40 eller 60 poäng.

De *förkunskapskrav* som gäller för tillträde till försöksutbildningen i textilslöjd innebär att det är möjligt att vinna tillträde till utbildningen utan kunskaper i vävning. I sitt yttrande över motionärernas förslag beträffande ett högre förutbildningskrav än vad som föreslagits av SÖ har UHÄ anfört: "Utvärderingen av utbildningen kan eventuellt visa att det föreligger stora svårigheter att genomföra undervisningen på grund av de studerandes otillräckliga förkunskaper. Under sådana omständigheter räknar UHÄ med att få beakta motionens förslag."

I fråga om förkunskapskrav för tillträde till grundutbildningen i textilslöjd hänvisar utskottet till UHÄ:s yttrande. Utskottet förutsätter alltså att UHÄ med uppmärksamhet följer frågan.

Som framgår av UHÄ:s yttrande över motionen finns möjlighet för textillärare, som är s. k. *ettämneslärare*, att bygga ut sin textilläraryt- bildning med vävinriktad enstaka kurs som till sitt innehåll motsvarar vävinriktad påbyggnadskurs (D 2). Härigenom blir det möjligt för sådan lärare att erhålla en kompetens i vävning motsvarande den som två- ämneslärare erhåller efter genomgången påbyggnadskurs. Utskottet ut- går från att skolförordningens behörighetsbestämmelser i vad gäller tjänst som vävlärare (lärare 143) anpassas till de nya förutsättningarna för kompletterande utbildning i vävning.

Den i motionen aktualiserade frågan om en utökning av *vävmomenten* inom den allmänna fördjupningskursen (påbyggnadskurs D 3 om 20 poäng) är enligt högskoleförordningen (3 kap. 8 och 9 §§) en lokal angelägenhet som det ankommer på linjenämnd att besluta om. Ut- skottet förutsätter att man i det sammanhanget beaktar yrkesområdets behov.

Försöksutbildningen i textilslöjd anordnas av universitetet i Göteborg fr. o. m. höstterminen 1978, varför påbyggnadskurs eller enstaka kurs i textilkunskap (var och en med högst 12 deltagare) kan anordnas först fr. o. m. vårterminen 1980. Enligt vad utskottet erfarit är den lokala

bedömningen — när det gäller vävinriktade kurser av typ D 2 — att det per läsår kommer att kunna anordnas vävinriktad enstaka kurs under hösttermin och påbyggnadskurs som avser vävning under vårtermin, den senare inom ramen för försöksutbildningen. Påbyggnadskurs D 3 Allmän fördjupningskurs bedöms kunna anordnas inom ramen för samma försöksverksamhet under hösttermin och som enstaka kurs under vårtermin.

Av remissyttranden framgår att det finns *behov av vävlärare* inom gymnasieskolan, vid enskilda yrkesskolor, inom kommunal vuxenutbildning, vid folkhögskolor och inom hemslöjdsföreningarnas kursverksamhet. De behövs också som cirkelledare inom studieförbundens kursverksamhet och, vilket vissa remissinstanser påpekat, i specialfunktioner av olika slag, t. ex. som organisatörer av och instruktörer vid utvecklingsprojekt i utvecklingsländer. SÖ har för sin del konstaterat att det nu är vissa svårigheter att fylla behovet av behöriga lärare i vävning och att detta behov har blivit mer märkbart under de senaste två åren. Enligt utskottets mening är det angeläget att utbildningsbehovet i vad gäller vävlärare närmare kartläggs. UHÄ bör, efter samråd med SÖ, Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund och företrädare för studieförbunden, göra en bedömning av det samlade utbildningsbehovet, så att bl. a. utbildningsmyndigheter på olika nivåer får underlag för sina ställningstaganden när det gäller medel till utbildningen.

Utskottet finner vidare i likhet med flertalet remissinstanser det angeläget att vävlärarytbildningen bedrivs i sådana former att den tillgodoser även högt ställda krav på fördjupning och specialisering.

Aberopande det anförda hemställer utskottet

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78: 1559 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført beträffande vävlärarytbildning och behörighetsbestämmelser för tjänst som vävlärare.

Stockholm den 25 oktober 1978

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Claes Elmstedt (c), Ove Nordstrandh (m), Bengt Wiklund (s), Lars Gustafsson (s), Roland Sundgren (s), Gösta Karlsson (c), Helge Hagberg (s), Hans Nyhage (m), Christina Rogestam (c), Torsten Karlsson (s), Birgitta Rydle (m), Karin Andersson (c), Egon Jacobsson (s) och Marianne Lundqvist (fp).

